

אמרתי לו: בני! הלא אמרת לי שהיא קצרה?

אמר לי: וכי לא אמרתי לך שהיא גם ארוכה?

נשקתיו על ראשו ואמרתי לו: אשריכם ישראל, שכולכם חכמים גדולים אתם, מגדולכם ועד קטנכם!

רבי יוסי הגלילי היה קא אזיל באורחא הלך בדרך. אשכחה לברוריה [אשת רבי מאיר]. אמר לה: באיזו דרך נלך ללוד?

אמרה ליה: גלילי שוטח! וכי לא כך אמרו חכמים: אל תרבה שיחה עם האשה!

היה לך לומר בלשון קצרה "באיזה ללוד".

ברוריה אשכחתיה להווא תלמידא דהוה גרים בלחישא, שונה בלחש. בטשה ביה, א-TJ בעטה בו.

אמרה ליה: וכי לא כך כתוב על התורה "ערובה בכל, ושמורה"?

דמשמע: אם ערובה ברמ"ח איברים שלך, שאתה שונה בקול רם, היא משתמרת. ואם לאו — אינה משתמרת.

תנא: תלמיד אחד היה לו לרבי אליעזר שהיה שונה בלחש. לאחר שלש שנים שכח

וניצחתו בכך, שהעירה לו על שלא קיים את דברי חז"ל¹⁵.

תינוקת מאי היא?

פעם אחת הייתי מהלך בדרך והיתה דרך עוברת בשדה, והייתי מהלך בה.

אמרה לי תינוקת אחת: רבי! וכי לא שדה היא זו? ואתה מקלקל אותה בהליכתך.

אמרתי לה: וכי לא דרך כבושה היא? ואינני מזיק כלום בהליכתי.

אמרה לי: ליפטים שכמותך כבושה!¹⁶

תינוק מאי היא?

פעם אחת הייתי מהלך בדרך וראיתי תינוק יושב על פרשת דרכים, ואמרתי לו: באיזה דרך נלך לעיר?

אמר לי: זו קצרה וארוכה [כדמפרש לקמן] וזו ארוכה וקצרה [שרחוקה, אך כשמגיעים לעיר מיד נכנסים אליה, שאינה מוקפת גינות ופרדסים].

והלכתי בקצרה וארוכה.

ביון שהגעתי לעיר מצאתי שמקיפין אותה גינות ופרדסיין. חזרתי לאחורי.

שמשיירין לשמש כדי שיאכל גם הוא מהתבשיל, וכך לא יקלקל המאכל.

16. ולא הוי בכלל מיצר שהחזיקו בו רבים שאסור לקלקלו. דזה דוקא כשנעשה ברשות. מהרש"א.

דאילפס". דהיינו שבתבשיל העשוי כמעשה קדירה נראה כרעבתן אם אינו משייר ממנו, אבל העשוי כמעשה אילפס אין נראה כרעבתן אם אינו משייר.

15. ולכן הקדיחה לו התבשיל, כדי לרמוז לו זאת. אי נמי, רצתה להודיע לו טעם הדבר

תלמודו¹⁷.

תנא: תלמיד אחד היה לרבי אליעזר שנתחייב בשריפה למקום.

אמרו: הניחו לו! לפי שאדם גדול שמש¹⁸.

אמר ליה שמואל לרב יהודה: שיננא [חריף]:

פתח פומיך, קרי מקרא.

פתח פומיך, תני משניות.

כי היכי דתתקיים בך, שתישמר התורה אצלך, ותוריך חיי תאריך ימים.

שנאמר "כי חיים הם למצאיהם ולכל בשרו מרפא" — אל תקרי "למצאיהם" אלא "למוציאיהם", דהיינו לאלו שמוציאים את דברי התורה בפה, כשהם לומדים, ואז — "חיים הם", שמביאים לאריכות ימים.

אמר ליה שמואל לרב יהודה: שיננא! חטוף ואכול חטוף ואישתי. אם יש לך ממון תיהנה מהם עכשיו, ואל תמתין עד למחר, שמא

תמות ולא תוכל ליהנות, דעלמא דאזלינן מיניה, כלומר העולם הזה שאנו עתידים ללכת ממנו ולעוזבו — כהלולא דמי! כמו שמחת חופה, שעוברת מהר, כך העוה"ז, היום ישנו ולמחר איננו¹⁹.

אמר ליה רב לרב המנונא: בני! אם יש לך ממון — היטב לך! השתמש בו להנאתך, לפי שאין בשאול תענוג, ואין למות התמזחמה עיכוב, כי פתאום האדם מת.

ואם תאמר: אניח לבני חוק מזון כשאהיה בשאול — מי יגיד לך שהממון אכן ישאר בידם, שמא יאבדוהו.

ועוד, שהרי בני האדם דומין לעשבי השדה, הללו נוצצין, כלומר כשהן גדילין גדילה פרנסתם ועושרם עמהם, ואינן צריך לדאוג להם, והללו נובלין מתים.

אמר רבי יהושע בן לוי: המהלך בדרך ואין עמו בן לוייה יעסוק בתורה. שנאמר "כי לויית חן הם"²⁰.

החש בראשו יעסוק בתורה. שנאמר "כי לויית חן הם לראשיך"²¹.

יתרשל אדם בלמוד, שמא לא יאריך ימים. ובשפת אמת מפרש כפשוטו שלא יקדק, ומה שימצא יאכל, ולא יאבד זמן בעוה"ז, דכהילולא דמיא.

20. שעסק התורה נותן לו חן בדרך בעיני כל רואיו, והרי מתפללין בתפלת הדרך "ותתננו לחן ולחסד בעיני כל רואינו". מהרש"א.

21. ומה שאמרו בגמרא שאסור להתרפאות בדברי תורה, היינו דוקא כשמתכוין לומר פסוק לרפואה. אבל דרך לימוד התורה שלא

17. על ששכח תלמודו, כדלעיל, כדאמרן שהשוכח דבר אחד מתלמודו מתחייב בנפשו. מהרש"א.

18. לכאורה יש להקשות, מה זה שייך לענינינו? אלא שרצה לומר כי אע"ג שתלמידי רבי אליעזר היה להם הרבה זכויות שניצלו משריפה, מכל מקום שכח אותו תלמיד דלעיל תלמודו, כי לא למד בפה מלא. ועל כן יש לזוהר בזה מאד. שפת אמת.

19. והמאירי מפרש על לימוד התורה שלא

הש בגרונו יעסוק בתורה. שנאמר "וענקים [תכשיט שנותנים על הצואר] לגרגרותיך".

הש במעיו יעסוק בתורה. שנאמר "רפאות תהי לשרך" [לטבורך].

הש בעצמותיו יעסוק בתורה. שנאמר "ושקוי לעצמותיך".

הש בכל גופו יעסוק בתורה. שנאמר "ולכל בשרו מרפא"²².

אמר רב יהודה ברבי חייא: בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם. שהרי מדת בשר ודם, אדם נותן סם מרפא לחבירו, לזה יפה ולזה קשה מועיל למחלה אחת ומזיק למחלה אחרת.

אבל הקב"ה אינו כן. אלא, נתן תורה לישראל, והיא סם חיים לכל גופו! שנאמר "ולכל בשרו מרפא".

אמר רבי אמי: מאי דכתיב "כי נעים כי תשמרם בבטנך, ויכונן יחדיו על שפתיך" — אימתי דברי תורה נעים? בזמן שתשמרם בבטנך כשהם שמורים בידך ואינך שוכחם.

ואימתי תשמרם בבטנך? כיצד תשמרם? בזמן שיכונן יחדיו על שפתיך. כשאתה

מוציא את הדברים בפה ובאופן מסודר ולא בלחש ובגימגום.

רבי זירא אמר: מהכא ילפינן שצריך להוציא בפה דברי תורה: דכתיב "שמחה לאיש במענה פיו, ודבר בעתו מה טוב".

אימתי שמחה לאיש?

בזמן שמענה בפיו. שמוציא דברי תורה יפה בפיו²³.

לישנא אחרינא: אימתי שמחה לאיש במענה פיו?

בזמן שדבר בעתו מה טוב, שיודע לדרוש הלכות חג בחג.

רבי יצחק אמר: מהכא: דכתיב "כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיוך ובלבבך לעשותו" — אימתי קרוב אליך?

בזמן שבפיוך ובלבבך לעשותו שאתה מוציא בפיוך.

רבא אמר: מהכא: דכתיב "תאות לבו נתת לו, וארשת שפתיו כל מנעת סלה" —

אימתי תאות לבו נתת לו?

קשה, שאין להם מי שיבקרו ויטול מהם אחד מששים בחליים. שהרי אמרו בנדרים שאין מבקרים חולי הראש לפי שהדיבור קשה להם, וכל שכן החש בגרונו. וכן אמרו, שאין מבקרין חולי מעיים. מהרש"א.

²³. שענייה היא לשון הרמת קול. רש"ש

ועוד יש לומר, דהכא לא מיירי שחלה ראשו, אלא מיחוש דעלמא. והתורה מגינה שלא יבא לידו חולי. מהרש"א.

²². דהיינו בכל רמ"ח איברים, שהדיבור בקול רם מביא הרגשה ותנועה לכל האיברים. מהרש"א.

ונקט מיחושים אלו דוקא, לפי שרפואתן

בזמן שארשת שפתיו — בל מנעת סלה, שנתת בו דעת להוציא בשפתיו.

רבא רמי כתובי אהרדי: כתיב "תאות לבו נתת לו" משמע שבעוד שהוא מתאוה כבר באה לו תאותו בלי שיבקש. וכתיב "וארשת שפתיו בל מנעת סלה", דמשמע עד שיבקש.

הא כיצד?

אם זכה, תאות לבו נתת לו!

לא זכה, וארשת שפתיו בל מנעת סלה!

תנא דבי רבי אליעזר בן יעקב: כל מקום שנאמר "נצח", "סלה", "ועד" — אין לו הפסק עולמית!

ומנא ידעינן זאת?

"נצח" — דכתיב "כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף", הרי שנצח מלשון לעולם הוא.

"סלה" — דכתיב "כאשר שמענו כן ראינו בעיר ה' צבאות בעיר אלהינו, אלהים יכוננה עד עולם סלה".

"ועד" — דכתיב "ה' ימלוך לעולם ועד".

(פימן, עניקים לחייו לוחות חרות).

אמר רבי אלעזר: מאי דכתיב "ועניקים לגררותיך" — אם משים אדם עצמו כעניק זה [שרשרת שעל הצוואר], שהוא "רף" על הצוואר, שאינו מהודק עליו אלא רפוי בריות, וכך האדם הוא נעים ומרוצה לבריות, ונראה ואינו נראה, שאינו יוצא ובא כמעט לשוק, אלא יושב על תלמודו, כמו הענק, שבדרך כלל הסנטר והזקן מסתירים אותו, ורק

כשמגביה צוארו הוא נראה — אז תלמודו מתקיים בידו.

ואם לאו, אין תלמודו מתקיים בידו.

ואמר רבי אלעזר: מאי דכתיב "לחיוו כערוגת הבשם" —

אם משים אדם עצמו כערוגה זו, שהכל דשין בה, כך הוא אין לו גסות רוח,

וכבושם זה, שהכל מתרשמוין בו שמלמד תורה לתלמידים.

אז תלמודו מתקיים.

ואם לאו, אין תלמודו מתקיים.

ואמר רבי אלעזר: מאי דכתיב "לוחות אבן"

אם אדם משים עצמו את לחיו כאבן זו שאינה נמחית מרוב דריכת אנשים עליה, כך לחיו [פיו] אינם מתעייפין מלחזור על תלמודו וללמד לאחרים, אז תלמודו מתקיים בידו.

ואם לאו, אין תלמודו מתקיים בידו.

ואמר רבי אלעזר: מאי דכתיב בלוחות ראשונות "חרות על הלוחות" — אלמלי לא נשתכחה לוחות הראשונים, לא נשתכחה תורה מישראל, ד"חרות" משמע חקוק ואינו נמחק לעולם, כך היתה התורה חקוקה לישראל שלא תשתכח מהם לעולם.

רב אחא בר יעקב אמר: אלמלי לא נשתכרו לוחות הראשונים אין כל אומה ואומה שולטת בהן.

שנאמר "חרות" — אל תיקרי "חרות" אלא "חרות על הלוחות". שבזכות הלוחות היו ישראל בני חורין.

אמר רב מתנה: מאי דכתיב "וממדבר מתנה" — אם משים אדם עצמו כמדבר זה, שהכל דשין בו, תלמודו מתקיים בידו, שניתנת לו התורה במתנה שלא ישכחנה.

ואם לאו, אין תלמודו מתקיים בידו.

רבא בריה דרב יוסף בר חמא, הוה ליה מלתא לרב יוסף בהדיה, שרב יוסף כעס עליו.

כי מטא מעלי יומא דכיפורי, כשהגיע ערב יום כפור, אמר רבא: איזיל ואפייסיה לרב יוסף.

אזל, אשבחיה לשמעיה משמשו של רב יוסף דקא מזיג ליה כסא שהיה מוזג לרב יוסף כוס יין. דהיינו, שהיה מוסף עליו מים ומכינו לשתיה, שכך היו נוהגין לפי שהיין שלהם היה חריף.

אמר ליה רבא לשמש: הב לי, ואימזגיה אנא.

יהב ליה. מזגיה רבא כדטעמיה, לפי מנהגו בהתאמת היחס בין המים ליין.

אמר רב יוסף: דמי האי מזיגא — למזיגא דרבא בריה דרב יוסף בר חמא. שלא הכיר רב יוסף את רבא, לפי שהיה סגי נהור. ולפי הטעם של היין הבין שרבא מזוג, כי רב יוסף הכיר את אופן המזיגה של רבא מתוך שהיה רגיל למזוג לפניו בעבר כשלמד אצלו.

אמר ליה רבא: אנא הוא!

אמר ליה רב יוסף: לא תיתיב — תשב, אלא עמוד אכרעיך — על רגליך עד דמפרשת לי הני קראי!

מאי דכתיב "וממדבר מתנה, וממתנה נחליאל, ומנחליאל במות, ומבמות הגיא".

[רב יוסף נתכוין להזהירו שיהא שפל רוח, כדמוכח ממקרא זה כדלקמן, לפי שהגיס דעתו במעשה שהיה, ושעל כך כעס עליו].

אמר ליה: כך פירושו: אם אדם משים עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו, תורה ניתנה לו במתנה.

וכיון שניתנה לו במתנה — נחלו אל, שנאמר "וממתנה נחליאל".

וכיון שנחלו אל — עולה לגדולה, שנאמר "ומנחליאל במות".

ואם מוגים לבו הקדוש ברוך הוא משפילו, שנאמר "ומבמות הגיא".

ואם חוזר בו מהתנשאותו הקב"ה מנביהו, שנאמר "כל גיא ינשא".

[פסוק זה אינו שייך לכאן אלא הביאו אותו בגלל הדרשה ששייכת לעניינו].

אמר רב הונא: מאי דכתיב "חיתך ישבו בה, תכין בטובתך לעני אלהים" — אם אדם משים עצמו כחיה זו שדורסת, ואוכלת מיד לאחר הריגתה, כך הוא אינו מקפיד על מאכלו שיהא לעונג אלא אוכל בשר בלי תבלין וכן בשאר תענוגים.

ואיכא דאמרי: שמסרחת ששרויה בתוך טיט ואוכלת, כך הוא נוהג בשפלות ואינו קץ במאכלו אם לא נתבשל כל צרכו.